

PHONG TRÀO YÊU NƯỚC VÀ CÁCH MẠNG Ở VIỆT NAM ĐẦU THẾ KỈ XX ĐẾN CHIẾN TRANH THẾ GIỚI THỨ NHẤT (1914)

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Học xong bài này, HS :

1. Về kiến thức

- Hiểu được sự xuất hiện của phong trào giải phóng dân tộc mang tính chất cách mạng theo khuynh hướng tư sản, do Phan Bội Châu và Phan Châu Trinh khởi xướng.
- Nhận thức được những điểm mới, khác của phong trào giải phóng dân tộc đầu thế kỉ XX so với phong trào Cần vương cuối thế kỉ XIX.

2. Về kĩ năng

- Có kĩ năng so sánh, đối chiếu, tự rút ra nhận xét, kết luận.
- Nhận xét từ các bức tranh trong SGK ; so sánh phong trào giải phóng dân tộc đầu thế kỉ XX với phong trào Cần vương.

3. Về thái độ

- Khâm phục và noi gương tinh thần đấu tranh bất khuất, kiên cường của cha ông ta trong cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc.
- Hiểu được quyết tâm vươn lên của dân tộc Việt Nam nhằm tiến kịp các quốc gia trên thế giới và trong khu vực.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Nội dung bài 38 có liên quan chặt chẽ với bài 37 trước đó. Vì vậy, GV cần làm rõ :

- Sự thất bại của phong trào Cần vương chống Pháp cuối thế kỉ XIX đã đặt ra yêu cầu tìm kiếm một con đường cứu nước.
- Điều kiện lịch sử mới : Sự chuyển biến của nền kinh tế, xã hội Việt Nam trong cuộc khai thác lần thứ nhất của tư bản Pháp đã tác động đến nhận thức của

con người và tạo cơ sở để tiếp nhận ảnh hưởng từ bên ngoài ; ảnh hưởng của phong trào cải cách ở Trung Quốc, sự phát triển của Nhật Bản ; *Tân thư, Tân văn* được du nhập vào Việt Nam .

– Sĩ phu yêu nước đầu thế kỉ XX nhận thấy : cứu nước gắn liền với duy tân, làm cho đất nước phát triển.

– Cần khai thác các bức ảnh trong SGK để giáo dục lòng yêu nước cho HS : các bức chân dung Phan Bội Châu, Phan Châu Trinh và tiểu sử của các cụ ; bức ảnh những sĩ phu yêu nước bị bắt sau cuộc chống thuế ở Trung Kỳ, thể hiện sự quyết tâm, anh dũng của người Việt Nam trong cuộc đấu tranh giành độc lập dân tộc.

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

– Một số ảnh về các nhà cách mạng tiêu biểu, ảnh các sĩ phu bị bắt trong vụ chống thuế ở Trung Kỳ và một số nhân vật tham gia vào vụ đầu độc binh lính Pháp ở Hà Nội bị bắt, bị đóng gông.

– Cần đọc thêm một số tài liệu để làm rõ nhiệt huyết trong hoạt động cứu nước của thế hệ cách mạng đầu thế kỉ XX.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài mới

GV có thể khái quát lại đặc điểm của phong trào Cần vương cuối thế kỉ XIX để HS có cơ sở theo dõi và tìm hiểu bài mới.

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 – Hoạt động cứu nước của Phan Bội Châu

Nhấn mạnh các ý :

– Phan Bội Châu là lãnh tụ của phong trào yêu nước – cách mạng, chủ trương vận động quần chúng và tranh thủ sự giúp đỡ từ bên ngoài để tiến hành bạo động chống Pháp, xây dựng nên một chế độ chính trị mới ở Việt Nam.

– Phan Bội Châu là lãnh tụ của Hội Duy tân với phong trào Đông du và tổ chức Việt Nam Quang phục hội.

GV cần làm rõ Phan Bội Châu là người luôn có ý thức vươn lên để đạt mục tiêu giải phóng dân tộc, nhưng tất cả đều thất bại.

Mục 2 – Hoạt động cứu nước của Phan Châu Trinh và phong trào Duy tân ở Trung Kỳ

Cần nhấn mạnh :

Phan Châu Trinh là lãnh tụ của phong trào cải cách dân chủ. Ông chủ trương phê phán chế độ thuộc địa, vua quan, hô hào cải cách xã hội ; nâng cao dân trí, dân quyền, tiến tới cứu nước ; tư tưởng của ông có ảnh hưởng lớn đến các phong trào dân chủ của sĩ phu bấy giờ : Đông Kinh nghĩa thực ở Hà Nội, phong trào Duy tân ở Trung Kỳ. Phan Châu Trinh, Huỳnh Thúc Kháng, Ngô Đức Kế, Trần Quý Cáp... là những người khởi xướng phong trào Duy tân ở Trung Kỳ.

GV lưu ý phân tích, so sánh tư tưởng, chủ trương cứu nước của Phan Bội Châu với Phan Châu Trinh để HS nắm chắc bài : Về đường lối, Phan Bội Châu và Phan Châu Trinh vừa có điểm khác nhau – Phan Bội Châu nhấn mạnh vấn đề cứu nước để cứu dân, giải phóng dân tộc ; còn Phan Châu Trinh nhấn mạnh việc cứu dân để cứu nước, cải cách dân chủ ; vừa có điểm giống nhau – thống nhất ở mục đích cách mạng, gắn dân với nước.

Mục 3 – Đông Kinh nghĩa thực

Khi giảng phần này, GV cần nêu mấy ý chính sau đây :

– Đông Kinh nghĩa thực do các sĩ phu yêu nước lập ra nhằm tuyên truyền, giáo dục lòng yêu nước, chí tiến thủ cho quần chúng ; truyền bá một nền học thuật mới và nếp sống văn minh, tiến bộ, góp phần làm cho đất nước thoát khỏi lạc hậu, thoát khỏi ách thống trị của ngoại bang, trở thành một quốc gia độc lập.

– Nêu rõ nội dung học và phương pháp học mới của nhà trường.

– Ảnh hưởng của Đông Kinh nghĩa thực không chỉ ở Hà Nội mà lan đến nhiều địa phương. Trường học theo mô hình Đông Kinh nghĩa thực đã hình thành ở nhiều nơi.

Mục 4 – Vụ đầu độc binh lính Pháp tại Hà Nội

Cần nhấn mạnh :

– Nguyên nhân dẫn đến vụ đầu độc binh lính Pháp ở Hà Nội : binh lính người Việt tiến hành vụ đầu độc (sự đối xử tàn tệ của thực dân Pháp đối với binh lính người Việt và sự giác ngộ, thức tỉnh của họ trước sự phát triển của phong trào yêu nước).

– Vụ đầu độc tuy thất bại nhưng đã gây nên sự hoang mang trong sĩ quan và binh lính Pháp.

– Cuộc bạo động bị thất bại vì bị cô lập, thiếu tổ chức chặt chẽ, trong khi kẻ thù rất mạnh. Tuy nhiên, vụ đầu độc đã thể hiện ý thức dân tộc và khả năng tham gia vào cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc của bộ phận người Việt đi lính cho Pháp.

Mục 5 – Những năm cuối cùng của khởi nghĩa Yên Thế

Ở mục này, GV có thể trình bày những ý chính :

– Tranh thủ thời gian hoà hoãn, Hoàng Hoa Thám củng cố, phát triển lực lượng, phá thế bị bao vây, liên hệ với các sĩ phu và binh lính yêu nước để phối hợp hành động.

– Thực dân Pháp tập trung lực lượng tấn công vào các vị trí quan trọng, nhằm xoá bỏ căn cứ Yên Thế.

– Nghĩa quân Yên Thế giành được một số thắng lợi nhưng lực lượng hao mòn dần, sức đề kháng suy giảm và cuối cùng đã thất bại.

– Phong trào nông dân Yên Thế thể hiện tinh thần yêu nước và sức mạnh to lớn của nông dân Việt Nam.

3. Sơ kết bài học

Cuối bài học, GV không cần nhắc lại toàn bài mà nên làm rõ hơn những yếu tố mới của phong trào giải phóng dân tộc đầu thế kỉ XX (đến Chiến tranh thế giới thứ nhất) và nguyên nhân dẫn tới những yếu tố mới đó. GV hướng dẫn HS lập niên biểu về cuộc đời và hoạt động của Phan Bội Châu và Phan Châu Trinh.

4. Gợi ý trả lời câu hỏi và bài tập cuối bài

Câu 1. GV hướng dẫn HS trình bày theo hai khuynh hướng : khuynh hướng bạo động (người đại diện, phong trào) ; khuynh hướng cải cách (người chủ trương, phong trào).

Câu 2. GV nên hướng dẫn để HS, phân biệt được những điểm mới và khác của phong trào giải phóng dân tộc đầu thế kỉ XX với phong trào Cần vương cuối thế kỉ XIX bằng cách lập bảng so sánh :

Phong trào Nội dung so sánh	Phong trào Cần vương	Phong trào giải phóng dân tộc đầu thế kỉ XX
Bối cảnh lịch sử		
Lực lượng lãnh đạo		
Mục tiêu đấu tranh		
Lực lượng tham gia		
Kết quả, ý nghĩa		

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Hoạt động của Đông Kinh nghĩa thực

"Trường nghĩa thực đứng đầu dạy dỗ,
 Khắp ba mươi sáu phố Hà thành,
 Gái trai nô nức học hành,
 Giáo sư mấy lớp học sinh mấy ngàn,
 Buổi diễn thuyết người đông như hội,
 Kì bình văn khách đến như mưa,
 Nôm quốc ngữ, chữ Hán thư,
 Bài thơ yêu nước câu thơ hiệp đoàn,
 Trong chín tháng sóng tràn, gió đập,
 Tiếng Đông Kinh lòng khắp Đông Dương".

(Khuyết danh – *Văn thơ yêu nước đầu thế kỉ XX*)

2. Về phong trào Duy tân

Phen này cắt tóc đi tu,
 Tụng kinh độc lập ở chùa Duy tân.
 Đêm ngày khăn vái chuyên cần,
 Cầu cho ích nước lợi dân mới là.
 Quyết tu sao cho mở trí dân nhà,
 Tu sao độ được nước ta phú cường...

(Theo : Nguyễn Quyền, *Phen này cắt tóc đi tu*)